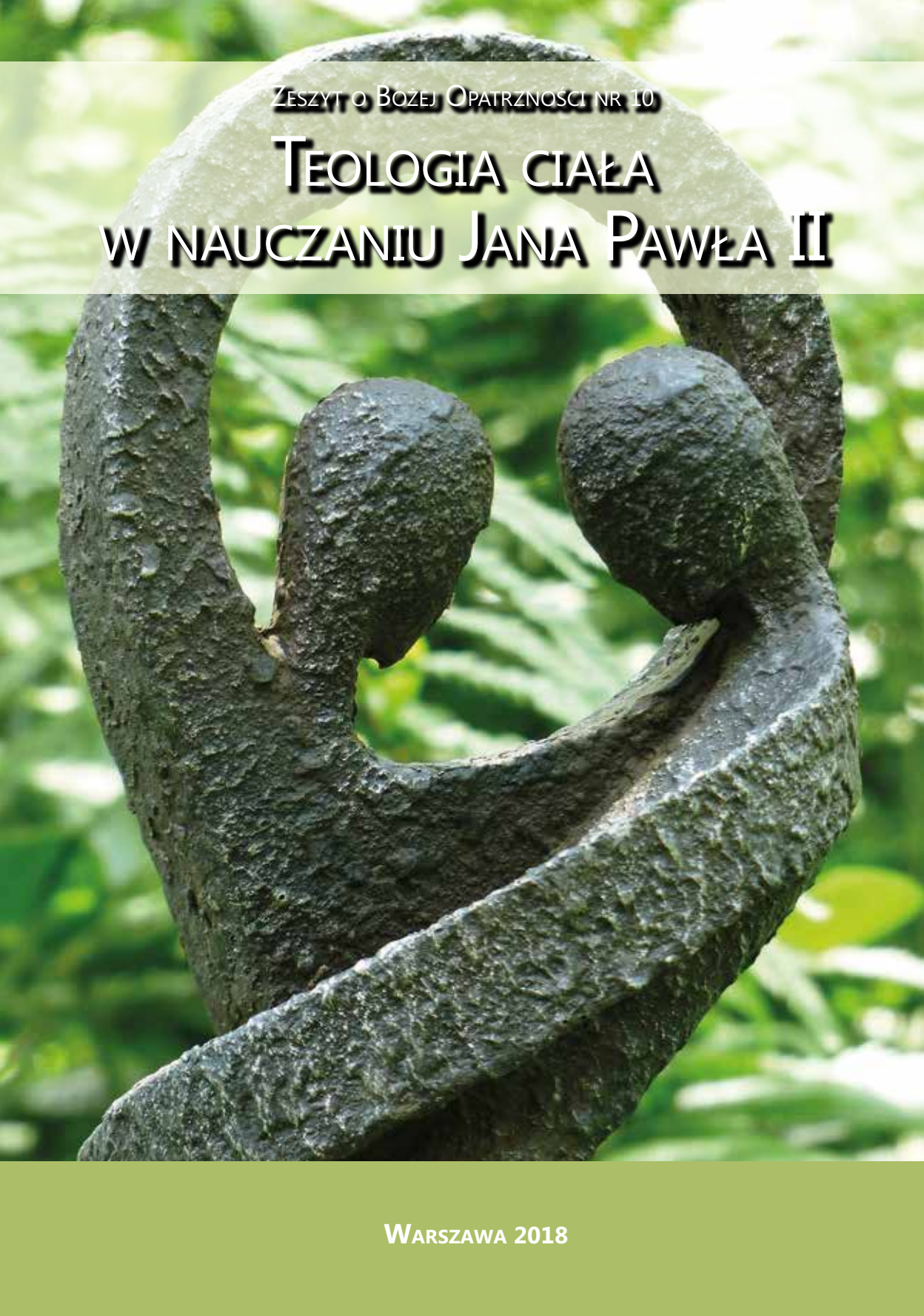

ZESZYT O BOŻEJ OPATRZNOŚCI NR 10

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

WARSZAWA 2018

ZESZYT O BOŻEJ OPATRZNOŚCI NR 10

**TEOLOGIA CIAŁA
W NAUCZANIU JANA PAWŁA II**

INSTYTUT PAPIEŻA JANA PAWŁA II

WARSZAWA 2018

Tekst

Ks. dr hab. Zdzisław Struzik, prof. UKSW

Korekta

Łukasz Wójcik

Opracowanie graficzne i skład

Przemysław Wadowski

Zdjęcia

<https://pexels.com/>

<https://pixabay.com/>

Druk

Drukarnia Wydawnictwa Arka

©Copyright by Instytut Papieża Jana Pawła II

Warszawa 2018

ISBN 978-83-65198-46-4

Instytut Papieża Jana Pawła II

ul. Ks. Prymasa Augusta Hlonda 1

02-972 Warszawa

tel. 22 213 11 90; fax 22 213 11 92

www.ipjp2.pl, e-mail: instytut@ipjp2.pl

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne	4
Wykaz skrótów	5
1. Wprowadzenie	7
2. Ścieżki nauczania Jana Pawła II a temat teologii ciała	8
2.1. Wprowadzenie filozoficzne	8
2.2. Wprowadzenie teologiczne	10
2.3. Filozofia i teologia osoby ludzkiej	10
2.4. Człowiek został stworzony w dwóch rzeczywistościach, jako mężczyzna i kobieta	12
2.5. <i>Osoba i czyn</i> w nauczaniu Jana Pawła II	12
3. Człowiek w kategoriach bosko-ludzkich	15
3.1. Dzieło stworzenia	15
3.2. Dzieło zbawienia	17
3.3. Dzieło uświęcenia	18
4. Godność małżeństwa i rodziny	20
4.1. Godność i płodność miłości ludzkiej	21
4.1.1. Godność ojcowska	21
4.1.2. Godność macierzyńska	22
5. Nauczanie papieskie w dokumentach	25
5.1. Jan Paweł II, <i>Familiaris consortio</i>	25
5.2. Jan Paweł II, Katechezy środowowe	26
5.3. Jan Paweł II, List do rodzin	26
6. Wartość płci w budowaniu wspólnoty miłości i życia	28
6.1. Godność pożycia seksualnego	28
6.2. Sakramentalność miłości mężczyzny i kobiety	29
6.3. Wartość i godność rodziny. Mój związek z rodziną	30
7. Podsumowanie	32
8. Bibliografia	33
Nowenna do Opatrzności Bożej	36

SŁOWO WSTĘPNE

*Szczególny sposób posiadania ciała przez człowieka
polega na tym, że można je sobie uświadomić i posługiwać się nim
jako środkiem ekspresji dla swego samostanowienia.*

(K. Wojtyła, *Osoba i czyn*)

Jan Paweł II - Prekursor teologii ciała wyakcentował, w Katechezach środowych, nowe spojrzenie na tę ważną dziedzinę teologii moralnej.

Wracając do pierwszych ksiąg Starego Testamentu papież zwrócił uwagę, że biblijne rozumienie człowieka dotyczy zarówno duszy, jak i ciała. Taki jest pełen obraz człowieka. Gdy poznajemy teologię ciała, poznajemy, poprzez ciało, swoją złożoną naturę. Ciało to także dar Boga dla człowieka.

Swoje środowe rozważania Jan Paweł II zakorzenił bardzo mocno w tekstach biblijnych. Całe rozumowanie oparł na tekstach źródłowych, z których wyciągał prawdy dotyczące zdolności do międzyosobowej relacji miłości i ludzkiej płciowości.

Ukazujący się drukiem kolejny Zeszyt o Bożej Opatrzności, wydany przez Instytut Papieża Jana Pawła II, poświęcony jest więc istotnej części nauczania Jana Pawła II – Papieża rodziny.

Zawarte w Zeszycie rozważania Papieża przybliżą Czytelnikowi znaczenie relacji pomiędzy kobietą i mężczyzną w aspekcie filozoficznym, teologicznym i społecznym.

Książka adresowana jest głównie do rodzin, małżeństw i wszystkich zainteresowanych nauczaniem Jana Pawła II.

Ks. Tadeusz Aleksandrowicz
Proboszcz Parafii Opatrzności Bożej
i kustosz powstającego Sanktuarium

WYKAZ SKRÓTÓW

- DC - Benedykt XVI, enc. *Deus Caritas est* (25.12.2015)
- FC - Jan Paweł II, adh. *Familiaris consortio* (22.11.1981)
- KDK - Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (z łac. Radość i nadzieja) ogłoszona przez papieża Pawła VI (7.12.1965)
- KKK - Katechizm Kościoła Katolickiego, wyd. Pallotinum, Poznań 1992
- LR - Jan Paweł II, List do rodzin (2.02.1994)
- RH - Jan Paweł II, enc. *Redemptor hominis* (4.03.1979)
- RW - Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

1. WPROWADZENIE

Wracamy nieustannie do nauczania Jana Pawła II, w tym wypadku do teologii ciała, którą papież opracował i przedstawiał w audiencjach śródownych w latach 1979-1984¹. Nauczanie to okazuje się dostatecznie rozszerzone i kompletne w odniesieniu do wcześniejszego nauczania Kościoła katolickiego. W obecnym czasie nauka ta staje się pośrednia wobec nauczania następnych papieży: Benedykta XVI i Franciszka². Sięgamy także do nauczania Pawła VI, do encykliki *Humanae vitae*, a zamykamy cały cykl nauczaniem papieża Franciszka w adhortacji *Amoris letitia* (19.03.2016). Należy także opierać się na nauczaniu Katechizmu Kościoła Katolickiego (KKK 1601-1666) w paragrafach odnoszących się do małżeństwa i rodziny.

Teologia ciała interesuje współczesny świat, zarówno ten chrześcijański, katolicki, jak również świat laicki, który tworzy własne przesłanki na tematy rzeczywistości życia małżeńskiego i seksualnego. Stawia się zarzuty nauce Kościoła i nauce papieża Jana Pawła II, co do praw aborcyjnych, stosowania środków antykoncepcyjnych (sztucznych i naturalnych), również pochodne tematy odnoszą się do wierności małżeńskiej, płodności, a nawet eutanazji.

Ogólnie można stwierdzić, że tematy życia i śmierci, miłości ludzkiej, wartości osoby ludzkiej i jej miejsca w społecznościach narodów i państw, są zawsze aktualne i takie pozostaną, bo przynależą do natury człowieka.

¹ *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich* – w ciągu pięciu lat – od 5 listopada 1979 do 28 listopada 1984 – Jan Paweł II wygłosił podczas audiencji śródownych w czterech seriach, 130 katechez poświęconych teologii ciała, opublikowanych później w dziele *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, http://www.centrumjp2.pl/wikijp2/index.php?title=M%C4%99%C5%BCzyzn%C4%85_i_niewiast%C4%85_stworzy%C5%82_ich [dostęp: 9.07.2018].

² Zob. Z. Struzik, *Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 5. Wartość i godność rodziny w nauczaniu Jana Pawła II*, wyd. IPJPII, Warszawa 2018; tenże, *Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 8. Wartość przesłania encykliki „Humanae vitae”*. Nauczania papieskie, wyd. IPJPII, Warszawa 2018.

2. ŚCIEŻKI NAUCZANIA JANA PAWŁA II A TEMAT TEOLOGII CIAŁA

2.1. Wprowadzenie filozoficzne

Analizy antropologiczne Karola Wojtyły dotyczyły aksjologii i kierowały się ku odkrywaniu źródeł godności człowieka. Człowieczeństwo jest istotą bytu ludzkiego rozumnego. On sam, człowiek, świadczy o nadzwyczajnym pochodzeniu i tę transcendencję przejawia we własnych czynach. Refleksje filozoficzne na temat dobra i zła znalazły swoje odbicie w książkach: *Miłość i odpowiedzialność*³, potem w studium *Osoba i czyn*⁴. Aksjologia Karola Wojtyły opierała się na wcześniejszej myśli: Maxa Schelera, Jeana Paula Sartre'a, Emmanuela Levinasa, Paula Ricoeura, ale także Władimira Sołowjowa i Fiodora Dostojewskiego⁵. Właśnie z perspektywy duszpasterskiej w książce *Miłość i odpowiedzialność* Karol Wojtyła sformułował koncepcję normy personalistycznej. Norma personalistyczna jest próbą przetłumaczenia przykazania miłości na język filozoficznej etyki.

Badania fenomenologiczne potwierdzały aksjologię jako taką, szczególnie w XX wieku. Okazało się, że błędne poglądy i teorie zniekształcają sposób pojmowania i potrzebę wprowadzania wartości w procesach wychowania człowieka. I tak na przykład racjoniści, ponieważ nie przyjmują duchowości człowieka, niewłaściwie interpretują emocjonalne odczuwanie wartości. Dla naturalistów wartości są wyłącznie subiektywnym, a przez to fałszywym dodatkiem do obiektywnego świata natury. Nihilisci z kolei wypowiadają się, że wartości nie istnieją w ogóle, ponieważ obiektywne są jedynie ludzkie potrzeby i dążenia⁶.

Pomimo ustaleń filozoficznych i wprowadzenia kategorii poglądów, poszczególne tzw. nurty myślowe, ciągle są odnawiane i w różny sposób przywoływane w dyskusjach światopoglądowych, po części stają się niekiedy modnymi i propagandowo odżywają.

³ K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, wyd. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1960.

⁴ K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne rozważania antropologiczne*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1982.

⁵ Zob. Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków 2011, s. 45-46.

⁶ Zob. Z. Struzik, *Wprowadzenie do programu wychowawczego opartego na wartościach według nauczania Jana Pawła II*, wyd. IPJPiI, Warszawa 2017, s. 10.

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Personalistyczne ujęcie Jana Pawła II każe przypominać, że to człowiek jest wartością samą w sobie. Dodatkowo sam jest ich nosicielem i twórcą. W odniesieniu do osoby, jej wartość nie ulega zmianie w zależności od postępowania. Oszust, złodziej czy morderca nadal zachowuje swoją wartość, pomimo negatywnej oceny jego czynów. Człowiek jako wartość ontyczna nie ma nigdy swego negatywnego biegunu. Inaczej wśród tzw. wartości kwalitatywnych wyróżniamy dwubieguność: sprawiedliwość – niesprawiedliwość; uczciwość – nieuczciwość; pokora – pycha⁷.

⁷ Zob. Z. Struzik, *Wprowadzenie do programu wychowawczego opartego na wartościach według nauczania Jana Pawła II*, wyd. IPJPII, Warszawa 2017, s. 11.

2.2. Wprowadzenie teologiczne

Teologia, historyczna jak i współczesna, stara się dalej używać pojęć i osiągnięć filozoficznych do rozumowego przedstawiania zagadnień transcendentalnych rzeczywistości Boga i relacji bosko-ludzkiej. Źródłami teologii zawsze pozostaje Pismo Święte (Stary i Nowy Testament) oraz Tradycja. Do tej tradycji dodaje się także nauczanie Kościoła katolickiego realizowane na Soborach i Synodach oraz nauczanie nadzwyczajne i uroczyste w dokumentach papieskich, orędziach, encyklikach, adhortacjach. Przemówienia papieskie na audiencjach śródownych w Rzymie⁸, także są nauczaniem, wprawdzie zwykłym, ale zawsze obowiązującym.

Tak się złożyło, że Jan Paweł II, zagadnienia teologii małżeństwa i rodziny przedstawiał na różnorodny sposób i w tych różnorodnych formach. Badacze tej teologii małżeństwa i rodziny, w tym teologii ciała, muszą uwzględniać całość tej nauki, umieszczając ją w kontekście oficjalnego nauczania Kościoła katolickiego.

Jest zwyczaj w teologii, aby nauczania papieskie były spójne, oparte na Objawieniu zawartym w Piśmie Świętym i Tradycji (tzw. Magisterium Kościoła), aby wzajemnie się nie wykluczały i nie wprowadzały w błąd wierzących. Nad czystością nauki Kościoła ma czuwać papież i Kolegium biskupów, wspomagani asystencją Ducha Świętego.

2.3. Filozofia i teologia osoby ludzkiej⁹

Teologiczna antropologia człowieka znajduje swoje źródło w podobieństwie człowieka do Boga. Najbardziej staje się człowiek podobny do Boga w tajemnicy służebnej miłości bliźniego. Jan Paweł II stwierdzał:

⁸ Cykl obejmuje katechezy wygłoszone podczas śródownych audiencji generalnych w okresie: 5.09.1979-2.04.1980; 11.11.1981-9.02.1983; 23.05.1984-28.11.1984. Całość opublikowana w: Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, Città del Vaticano 1986.

⁹ „Osoba ludzka” – takie pojęcie było używane dawniej, dzisiaj wystarczy powiedzieć „Osoba”.

Człowiek stworzony na obraz Boży jest istotą złożoną z duszy i ciała, istotą, która z jednej strony należy do świata zewnętrznego, z drugiej zaś jest w stosunku do niego transcendentna. Jako istota złożona zarówno z ciała, jak i z duszy – jest on osobą. Ta prawda o człowieku jest przedmiotem naszej wiary, podobnie jak prawda biblijna o tym, że jest on stworzony na „obraz i podobieństwo” Boga (Rdz 1,28); tę prawdę podaje stale na przestrzeni dziejów Magisterium Kościoła. Prawda o człowieku nie przestaje być przedmiotem poznania rozumowego, zarówno na gruncie filozofii, jak też w orbicie wielu nauk szczegółowych: jednym słowem – jest ona przedmiotem antropologii¹⁰.

Prawda o człowieku jest potrzebna każdemu z osobna i całym społecznościom ludzkim. I on sam – człowiek, i wspólnoty ludzkie muszą zrozumieć i praktykować wzajemną miłość.

¹⁰ Jan Paweł II, *Katecheza Człowiek – obraz Boży – istotą duchowo-cielesną*, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 6: *Katechezy*, cz. 1, Kraków 2007.

2.4. Człowiek został stworzony w dwóch rzeczywistościach, jako mężczyzna i kobieta

Człowiek został stworzony w dwóch rzeczywistościach, jako mężczyzna i kobieta (por. Mt 19,3-8; Mk 10,2-9), dlatego sensem bycia mężczyzną jest kobieta, a sensem bycia kobietą jest mężczyzna. Taki jest sens każdej z płci człowieka, której skutkiem jest przekazywanie życia w sposób płciowy. Ta prawda jest odczytywana przez każdego człowieka w sposób behawioralny¹¹, każdy odczuwa i przeżywa fizycznie i emocjonalnie zachowania seksualne. Na poziomie instynktu pozostają zwierzęta, natomiast człowiek reprezentuje jeszcze inną wartość. Jako osoba ma używanie rozumu, z którym wiąże się odpowiedzialność za własne czyny. Na tej podstawie działa cała moralność ludzka, odpowiedniość wobec prawa, tym stwierdzeniem posługuje się *Teologia moralna*. Relacje seksualne nie wyrażające tej prawdy o integralności ciała z rozumnością i duchowością człowieka, są przedmiotem badań medycyny, szczególnie seksuologii, psychologii, a także biologii. Z punktu widzenia fizjologicznego zachowanie homoseksualne można zaliczyć do działań *nielogicznych*.

2.5. Osoba i czyn w nauczaniu Jana Pawła II

Jan Paweł II we wcześniejszych latach swego działania naukowego, w zakresie filozofii etyki na KUL, przeanalizował zagadnienie odpowiedzialności działań człowieka, w stosunku do siebie samego i do społeczności w której żyje. Powstało dzieło *Osoba i czyn*¹². Podstawą rozważań K. Wojtyły było pojęcie osoby, która realizuje się od momentu uświadomienia sobie własnego „ja”.

W ten sposób znajdujemy się już na drodze integracji i to nawet, jeśli pozostaniemy przy zasadniczym rozróżnieniu natury od osoby. Jeżeli nawet «natura» utożsamia się tylko z momentem uczynień w przeciwieństwie do momentu czynów, który ujawnia w człowieku osobę, to w każdym razie ów pierwszy moment

¹¹ Behawioryzm (ang. behavior lub behaviour – zachowanie) – kierunek psychologiczny badający zachowanie organizmów żywych.

¹² K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, wyd. Polskie Wydawnictwo Teologiczne, Kraków 1985.

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

nie znajduje się poza jednością i tożsamością własnego «ja». Doświadczenie jedności i tożsamości własnego «ja» jest przedmiotowo wcześniejsze a zarazem bardziej podstawowe niż doświadczalne zróżnicowanie na działanie i dzianie się, na sprawczość i nie-sprawczość tegoż «ja». Doświadczenie jedności i tożsamości przenika w tamto doświadczenie, stwarzając tym samym doświadczalną podstawę integracji natury w osobie – suppositum. Natura nie przestaje wyznaczać w tym ujęciu innej niż osoba postaci dynamizmu jako swej pochodnej. Integracja nie znosi różnic w sposobie dynamizowania się suppositum, przekreśla tylko możliwość pojmowania osoby i natury jako dwóch odrębnych podmiotów¹³.

¹³ K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, wyd. Polskie Wydawnictwo Teologiczne, Kraków 1985, s. 103.

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

W człowieku nie ma dualizmu, jest podwójna jedność ciała z duszą, i duszy z ciałem. Podobna, podwójna jedność w człowieku, wyraża się przez osobę w płci męskiej i żeńskiej.

W dużym uproszczeniu można stwierdzić, że człowiek to nie tylko natura, ale i osoba łącząca rzeczywistości materialne z duchowymi. W rozdziale 4. *Osoba i czyn. Wrażliwość a prawdziwość* czytamy:

Przeżycie własnego ciała nie jest jedynym terenem przenikania czuć do świadomości, tak jak czucia cielesne nie są jedyną odmianą czuć. Człowiek czuje nie tylko własne ciało, ale także czuje siebie w sposób bardziej integralny, czuje to, co stanowi o własnym «ja» i jego dynamice. Prócz tego czuje «świat» jako złożony i zróżnicowany zespół istnień, wśród których to własne «ja» istnieje i z którymi pozostaje w różnorodnych relacjach. Przenikanie tych różnorodnych czuć do świadomości kształtuje przeżycie własnego «ja» w świecie, kształtuje także jakieś przeżycie świata. Chodzi tutaj przede wszystkim o świat pozostający w zasięgu zmysłów, nie zaś o całą rzeczywistość, o całe wszech-istnienie, jakie w sposób sobie właściwy ogarnia ludzki umysł¹⁴.

Osoba, świat zmysłów, przeżycia, doświadczenie własnego «ja», prowadzą do autonomicznego działania człowieka i jego odpowiedzialności za własne czyny, tak wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Ten podział wewnętrzny i zewnętrzny, wynika tylko z obserwacji ze strony innych osób, w człowieku dzieje się czyn integralnie, duchowo i materialne jednocześnie, stąd odpowiedzialność, która oparta jest na rozumności. Człowiek rozumie, co czyni, a ze względu na swoją osobową godność, ma czynić dobro. Rozróżnianie dobra od zła należy tylko do rozumnej natury człowieka, jako osoby. Takie rozróżnienie nie determinuje człowieka, również działania zmysłowe nie mogą całkowicie determinować człowieka. Człowiek, jako osoba jest zawsze wolny, niezależny, integralny, odpowiedzialny i zdolny do działania dobrego.

¹⁴ K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, wyd. Polskie Wydawnictwo Teologiczne, Kraków 1985, s. 284.

3. CZŁOWIEK W KATEGORIACH BOSKO-LUDZKICH

Relacje Bóg-człowiek w teologii ciała, i w ogólności w teologii, są odczytywaniem rzeczywistości z punktu widzenia filozoficznego i Objawienia, jakie zostało przedstawione w Piśmie Świętym i w Tradycji. Te rozważania, a następnie Nauka Kościoła, są podawane wierzącym z mocą prawa Nauczycielskiego Urzędu Kościoła.

3.1. Dzieło stworzenia

W teologii ciała Jan Paweł II zwraca się do podstaw biblijnych prawdy o stworzonym człowieku, na obraz Boży. Dwa opisy biblijne, pierwszy w narracji (Rdz 1,26-27), a drugi w redakcji (VI wiek p.n.Ch.) są opisem przedmiotowym. Bóg stwarza, a człowiek jest dziełem stworzonym. Drugi opis (Rdz 2,18-25; 3,1-24), w redakcji pierwszy (IX wiek p.n.Ch.), jest opisem podmiotowym, Bóg rozmawia ze stworzonym człowiekiem, stawia mu warunki, daje wskazówki, przed i po zerwaniu zawartego przymierza. Jan Paweł II nauczał:

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Człowiek staje się odzwierciedleniem Boga nie tyle w akcie samotności, ile w akcie komunii. Jest wszakże «od początku» nie tylko obrazem, w którym odzwierciedla się samotność panującej nad światem Osoby, ale niezgłębiona, istotowo Boska komunia Osób. W ten sposób opis drugi mógłby także dopomóc w trynitarnym rozumieniu «obrazu Bożego», które to pojęcie pojawia się tylko w opisie pierwszym. Nie jest to oczywiście bez znaczenia również dla teologii ciała¹⁵.

Obraz Boży i rzeczywistość fizyczno – materialna w człowieku, świadczą nie tylko o dychotomii natury ludzkiej, świadczą raczej o jego godności i powołaniu. Być dzieckiem Boga i natury oznacza wielką nobilitację, o której wprost mówią inne teksty Pisma świętego. Człowiek nie tylko został stworzony, aby sobie *spokojnie* żył na ziemi, bez zobowiązań moralnych. Człowiek został powołany do miłości integralnej, duchowo – materialnej, wobec siebie samego i wobec innych.

Biblijny opis stworzenia, nie tylko dotyczył człowieka-przedmiotu, odnosił się także do jego prawdy podmiotowej, co więcej, ta podmiotowość zawiera w sobie także element społeczny. Człowiek jest bytem społecznym z natury, z przeznaczenia i wspólnotowej samorealizacji. Jest sam jako jednostka, i jednocześnie jest „my”, jako społeczność.

Udowodnienie takiej prawdy nie nastręcza trudności albowiem dzieło stworzenia powtarza się w każdym z nas, rodzimy się, żyjemy, działamy w społeczności, tworzymy społeczność i jednocześnie jej podlegamy. Jan Paweł II nauczał:

Człowiek staje się odzwierciedleniem Boga nie tyle w akcie samotności, ile w akcie komunii. Jest wszakże «od początku» nie tylko obrazem, w którym odzwierciedla się samotność panującej nad światem Osoby, ale niezgłębiona, istotowo Boska komunia Osób. (...) Może nawet oznacza najgłębszy rys teologiczny tego wszystkiego, co można powiedzieć o człowieku, który w tajemnicy stworzenia - na gruncie

¹⁵ Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, wyd. Lubreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1986, s. 40-41.

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

pierwotnej i konstytutywnej «samotności» swego bytu – został obdarowany jednością tego, co w nim po ludzku, a zarazem poprzez ciało – męskie i tego, co w nim po ludzku, a zarazem poprzez ciało – kobiece. Nad tym zaś od początku spoczęło też błogosławieństwo płodności związanej z istotowo-ludzkim rodzeniem (por. Rdz 1,28).

3.2. Dzieło zbawienia

Ponowne *dowartościowanie* natury człowieka dokonało się w dziele zbawienia, przez Osobę Jezusa Chrystusa, który przyjął naturę ludzką. Było to, z punktu widzenia teologicznego, odnowienie natury ludzkiej, przeznaczonej na potępienie – odrzucenie wieczne od Boga.

Ponownie natura została *nareperowana*, na tyle, aby człowiek odzyskał możliwość sensownego działania moralnego. Działania sensownego o tyle, o ile skutki tego działania mają wymiar doczesny i wieczny jednocześnie. Ponownie losy człowieka i Boga zbiegły się na podstawie wzajemnej akceptacji, która jest wyrazem miłości.

3.3. Dzieło uświęcenia

A zatem, człowiek stworzony i zbawiony ma przed sobą drogę życia, już nie przypadkową, ale nadzwyczajną. Nadzwyczajne stają się jego czyny, jego myśli, jego plany i jego formy życia. Małżeństwo i rodzina nie są już tylko zwykłym przypadkiem, powszechnym, naturalnym tylko działaniem, całe życie staje się dziełem, a inni ludzie o tej samej godności, stają się darem. Bóg stawia, przez naturę ludzką, człowieka przed człowiekiem, stawia kobietę przed mężczyzną i łączą się oni najważniejszą wartością, łączą się miłością.

Papież Benedykt XVI scharakteryzował pojęcie miłości, podał jej zakresy w relacjach bosko-ludzkich, i ludzkich zarazem, jako wzór do naśladowania i doświadczania. Stwierdzał, że małżeństwo i rodzina łączą pojęcia: *eros*, *philia* i *agape* i realizują je we wspólnej miłości. Bóg jest Miłością, a człowiek jest obrazem tej miłości. Tekst encykliki *Deus Caritas est*, stwierdza:

Miłości pomiędzy mężczyzną i kobietą, która nie rodzi się z myśli i woli człowieka, ale w pewien sposób mu się narzuca, starożytna Grecja nazwała erosem. Musimy już z góry uprzedzić, że grecka wersja Starego Testamentu jedynie dwukrotnie używa słowa *eros*, podczas gdy Nowy Testament nigdy go nie stosuje: z trzech słów greckich, dotyczących miłości – *eros*, *philia* (miłość przyjaźni) i *agape* – pisma nowotestamentowe uprzywilejowują to ostatnie, które w języku greckim pozostawało raczej na marginesie. Jeśli chodzi o pojęcie miłości przyjaźni (*philia*), to zostało ono podjęte i pogłębione w Ewangelii Jana, aby wyrazić relację między Jezusem i Jego uczniami. To pominięcie słowa *eros* wraz z nową wizją miłości, wyrażoną poprzez słowo *agape*, w nowości chrześcijaństwa oznacza niewątpliwie coś zasadniczego w odniesieniu do pojęcia miłości (DC 3)¹⁶.

Tajemnica miłości jest rozumiana w łączności z tajemnicą stworzenia i zbawienia człowieka. Dlatego sakrament małżeństwa jest tak bliski sakramentowi Eucharystii.

¹⁶ Benedykt XVI, enc. *Deus Caritas est* (25.12.2005).

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Z natury swojej i z polecenia Bożego człowiek jest przeznaczony do miłości, ten dar musi rozwijać w sobie, aby spełnić się w wymiarach doczesnych i wiecznych.

Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa (RH 10)¹⁷.

Bóg nieustannie towarzyszy człowiekowi w tym boskim darze, w miłości i dzięki niej dokonuje nieustannej przemiany życia ludzkiego – nadaje mu sens życia i działania. Zatem każda miłość ludzka ma *pierwiaszek* boski. Miłość pochodzi od Boga i rozlana jest w sercach ludzkich (por. Rz 5,5)¹⁸.

¹⁷ Jan Paweł II, enc. *Redemptor hominis* (4.03.1979).

¹⁸ „A nadzieja zawieść nie może, ponieważ miłość Boża rozlana jest w sercach naszych przez Ducha Świętego, który został nam dany” (Rz 5,5).

4. GODNOŚĆ MAŁŻEŃSTWA I RODZINY

Wartość i godność rodziny w nauczaniu Jana Pawła II odnosi się do nauczania Soboru Watykańskiego II, a w Katechizmie Kościoła Katolickiego wyraźnie jest zaznaczone, że „chrześcijanie są zobowiązani do szczególnej wdzięczności, od których otrzymali dar wiary, łaskę chrztu i życie w Kościele” (KKK 2220).

Wskazanie to jest oparte na przesłaniu Nowego Testamentu, zawartym w Liście św. Pawła do Tymoteusza (Tm 5,1-5)¹⁹, a także w Liście do Rzymian „a nadzieja zawieść nie może, ponieważ miłość Boża rozlana jest w sercach naszych przez Ducha Świętego, który został nam dany” (Rz 5,5). Antropologiczna godność człowieka, w wypadku osób wierzących łączy się z godnością dziecka Bożego, osoby niewierzące pozostają również w kategorii godność, ze względu na transcendentalność człowieka.

¹⁹ Por. także KDK 52; FC 21.

4.1. Godność i płodność miłości ludzkiej

Wartość prokreacyjna. W niej zawarte jest biologiczne podobieństwo i jednocześnie wymiana materiału genetycznego pochodzącego od rodziców. Powtarza się i zachowuje (w mitochondriach kobiety) cała historia populacji ludzkiej. Dzięki genetyce i najnowszym odkryciom mikrobiologii, możemy docenić naturalne wartości życia przekazywane z pokolenia na pokolenie. Zakładamy, że człowiek rozumie rolę danej płci, szanuje własną płciowość i umiejętnie kieruje swoim popędem seksualnym. Przez przykład i doświadczenia starszych, młodzież dostrzega związek własnej płciowości z uczuciem ludzkiej miłości. Taka postawa sprawia, że człowiek głębiej rozumie wartość swojego życia oraz życia i poszanowania zdrowia innych. Akceptując rodzeństwo i pokoleniowych przodków, jesteśmy otwarci na nowe życie, wciąż odradzające się w wielopokoleniowej rodzinie²⁰. Ważną rolę zatem, odgrywa kultura danej społeczności w procesach wychowawczych. Każdy mężczyzna i każda kobieta jest wychowywany w danej kulturze, przyjmuje wzorce zachowań, mody i style życia, również odnoszące się do małżeństwa i rodziny. Wychowanie pomaga ukształtować właściwe postawy wobec tzw. płci odmiennej, od najwcześniejszych lat życia, aż do ostatecznej starości. Wychowanie łączy się z dojrzewaniem płci na różnych jej etapach; odróżniamy seksualność fizyczną, psychiczną, hormonalną, na każdym etapie rozwoju człowieka.

4.1.1. Godność ojcowska

Istnieje więc właściwa, oparta na miłości, pomiędzy dzieckiem, a jego ojcem i dziadkiem. Młody człowiek rozpoznaje i doświadcza opieki i edukacji ze strony starszego pokolenia. Do rodziców należy bowiem stworzenie takiej atmosfery rodzinnej, przepojonej miłością i szacunkiem dla „Boga i ludzi, która sprzyjałaby spójnemu, osobowemu i społecznemu wychowaniu dzieci. Dlatego rodzina jest pierwszą szkołą cnót społecznych potrzebnych każdemu społeczeństwu”²¹.

²⁰ Zob. Z. Struzik, Zeszyt Opatrzności Bożej nr 5. *Wartość i godność rodziny w nauczaniu Jana Pawła II*, wyd. IPJPII, Warszawa 2018.

²¹ Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, 3; Zob. Jan Paweł II, *Przyszłość idzie przez rodzinę*, red. M. Węclawski, Poznań 1983, s. 57; FC 25; Łk 15,11-12; KKK 2214.

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Ojciec, a także dziadek, jest największym autorytetem powstałym na skutek wieku i doświadczeń życiowych. Godność ojca i dziadka trwa nieustannie, rozpoczyna się przy narodzeniu człowieka-dziecka, i trwa aż do ich śmierci. A nawet posuwająca się starość i ostateczne odejście do domu Ojca jest wychowawcze, pozwala bowiem dojrzałe spojrzeć młodemu pokoleniu na biologiczny proces życia i sposoby właściwego wykorzystania wszystkich jego etapów. W wielu wypadkach godność i obowiązki ojca przechodzą moralnie lub prawnie na dziadka, który z konieczności i z naturalnej miłości podejmuje się wychowywać opuszczone lub osierocone dzieci. Starsze pokolenie w rodzinie ma za zadanie przekazywać tradycję rodzinną, opartą na historii życia osobistego i rodzinnego. Historia rodziny pełni funkcję wychowawczą. Pozwala również zachować ciągłość życia, daje ciągłość rodu, nazwiska, świadcząc o pochodzeniu, o przekazywanych wartościach, a nawet dziedzczeniu, pozwala także zrozumieć cechy i zdolności wrodzone.

Dla ludzi wierzących, godność ojcowska, a także godność dziadka, bierze swój początek od godności Ojca Niebieskiego. Jego miłość do człowieka, stwórcza i bezpośrednia, wyraża się w darze przekazywania życia z pokolenia na pokolenie (por. Rdz 1,27-31; KKK 239 - Troskliwość ojcowska Boga).

4.1.2. Godność macierzyńska

Z godnością ojcostwa nierozzerwalnie łączy się godność macierzyńska, która w rzeczywistości bardziej jest związana z miłością uczuciową i opiekuńczą. Niemniej jednak godność macierzyńska zawiera radość i szczęście z narodzenia dziecka²², i przekazania jemu całego procesu opiekuńczego, wraz z wychowaniem i edukacją.

Dziecko rozpoznaje godność swojej matki i godność wszystkich matek, również babci – jeśli żyje. Ono rozumie, na czym polega trud i zadanie macierzyństwa. Babcie pomagają w tym trudzie, we wszystkich kulturach zorganizowanych grupach społecznych, w społeczeństwach, które zachowują głębokie więzi rodzinne, obecność i znaczenie babci w rodzinie, jest nieodzowna, a czasem dominująca.

²² „Kobieta, gdy rodzi, doznaje smutku, bo przyszła jej godzina. Gdy jednak urodzi dziecko, już nie pamięta o bólu z powodu radości, że się człowiek narodził na świat” (J 16,21).

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Relacja matka-dziecko rozpoczyna się długo wcześniej, przed narodzeniem nowego potomka. Przygotowanie do macierzyństwa zawarte jest w strukturze płci żeńskiej kobiety, a także w cechach charakteru, mocno popartych emocjami. Celem bycia kobietą, nie jest tylko mężczyzna. Drugim celem bycia kobietą jest poczęcie, narodzenie i *posiadanie* dziecka. To posiadanie realizuje się w okresie płodowym, a następnie w pielęgnacji noworodka, aż do sukcesywnego uspołeczniania się dziecka i relacji matka-dziecko. Ojciec włącza się uczuciowo już od pierwszej wiadomości o poczęciu dziecka, a pełny wyraz instynktu opiekuńczego ujawni się kiedy dziecko zaczyna chodzić, i może być prowadzone za rękę. Wtedy też integruje się ojcostwo z macierzyństwem, małżonkowie dojrzewają społecznie, z pozycji „my dwoje”, powstaje wspólnota rodzinna „my troje”. Również wtedy następuje odkrycie prawdy, że celem mężczyzny nie jest tylko kobieta, jego celem staje się także przekazanie życia.

Teologia ciała podejmuje pojęcie tej triady, odnosi ją do Boga w Trójcy Jedynej, a każda rodzina jest stworzona i każdorazowo odtworza tajemnicę Boga w Trzech Osobach.

5. NAUCZANIE PAPIESKIE W DOKUMENTACH

5.1. Jan Paweł II, *Familiaris consortio*

Adhortacja *Familiaris consortio*²³ Jana Pawła II mówi o podstawach miłości ludzkiej małżeńskiej i rodzinnej, u których źródeł znajduje się miłość Boga do człowieka. Miłość Boga do człowieka wspomaga małżonków w zachowaniu miłości i wierności. Jan Paweł II mówi:

Rodzina, założona i ożywiana przez miłość, jest wspólnotą osób: mężczyzny i kobiety jako małżonków, rodziców, dzieci i krewnych. Pierwszym jej zadaniem jest wierne przeżywanie rzeczywistości komunii w ciągłym działaniu na rzecz rozwijania prawdziwej wspólnoty osób. Wewnętrzną zasadą, trwałą mocą i celem ostatecznym tego zadania jest miłość: tak jak bez miłości rodzina nie jest wspólnotą osób, tak samo bez miłości nie może ona żyć, wzrastać i doskonalić się jako wspólnota osób. To, co napisałem w Encyklice *Redemptor hominis*, znajduje swój początek i najwłaściwsze zastosowanie w rodzinie, jako takiej (EC 18).

Miłość ludzka ma charakter wspólnotowy, kieruje się do założenia rodziny, źródła życia, miłości i wychowania nowego człowieka. Jest to nieustanna współpraca z Bogiem, który swoją łaską towarzyszy każdej rodzinie, od Boga pochodzącej i do Boga zmierzającej.

Z punktu widzenia tylko ludzkiego, przy braku religijnego odniesienia, rodzina staje się tajemnicą, a niekiedy przypadkiem lub naturalną koleją losu. Dla wierzących rodzina jest darem od Boga, a wspólnota rodzinna jest darem niebios: darem jest mąż i żona, darem są dzieci, darem staje się całe życie małżeńskie i rodzinne. Ponieważ jest to stała relacja z Bogiem, małżonkowie i dzieci stale są na drodze uświęcenia, wypełniając wszystkie przesłania Ewangelii zawarte w przykazaniu miłości. Rodziny katolickie, i wszystkich ludzi dobrej woli, obejmuje 8 Błogosławieństw (Mt 5,3-11) do wypełnienia i do wzajemnego uświęcania się.

²³ Jan Paweł II, adh. *Familiaris consortio* (22.11.1981).

5.2. Jan Paweł II, Katechezy środowe²⁴

Teologiczna antropologia człowieka znajduje swoje źródło w podobieństwie człowieka do Boga. Najbardziej staje się człowiek podobny do Boga w tajemnicy służebnej miłości bliźniego.

Człowiek stworzony na obraz Boży jest istotą złożoną z duszy i ciała, istotą, która z jednej strony należy do świata zewnętrznego, z drugiej zaś jest w stosunku do niego transcendentna. Jako istota złożona zarówno z ciała, jak i z duszy – jest on osobą. Ta prawda o człowieku jest przedmiotem naszej wiary, podobnie jak prawda biblijna o tym, że jest on stworzony na «obraz i podobieństwo» Boga; tę prawdę podaje stałe na przestrzeni dziejów Magisterium Kościoła. Prawda o człowieku nie przestaje być na przestrzeni dziejów przedmiotem poznania rozumowego, zarówno na gruncie filozofii, jak też w orbicie wielu nauk szczegółowych: jednym słowem – jest ona przedmiotem antropologii²⁵.

Prawda o człowieku, o sobie samym, jest potrzebna każdemu z osobna i całym społecznościom ludzkim, i on sam i wspólnoty ludzkie muszą zrozumieć i praktykować wzajemną miłość. Okazuje się, że bez wzajemnej miłości, akceptacji wspólnot ogólnoludzkich, zbudowanych przez rodziny, nie ma on możliwości współistnieć i wcześniej czy później dochodzi do konfliktów, których ostatecznym stadium jest wojna – kompletne zniszczenie życia.

5.3. Jan Paweł II, List do rodzin²⁶

Rodzina i miłość z nią zespolona są drogą życia ziemskiego, a tajemnica wcielenia Chrystusa ubogaca i wskazuje wartości nadprzyrodzone rodziny.

²⁴ Cykl obejmuje katechezy wygłoszone podczas środowych audiencji generalnych w okresie: 5.09.1979-2.04.1980; 11.11.1981-9.02.1983; 23.05.1984-28.11.1984. Całość opublikowana w: Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, Città del Vaticano 1986.

²⁵ Jan Paweł II, *Katecheza Człowiek – obraz Boży – istotą duchowo-cieleśną*, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 6: Katechezy, cz. 1, Kraków 2007, 1.

²⁶ Jan Paweł II, *List do rodzin* (2.02.1994).

Pośród tych wielu dróg rodzina jest drogą pierwszą i z wielu względów najważniejszą. Jest drogą powszechną, pozostając za każdym razem drogą szczególną, jedyną i niepowtarzalną, tak jak niepowtarzalny jest każdy człowiek. Rodzina jest tą drogą, od której nie może on się odłączyć. Wszak normalnie każdy z nas w rodzinie przychodzi na świat, można więc powiedzieć, że rodzinie zawdzięcza sam fakt bycia człowiekiem. [...]. Tak więc Boska tajemnica Wcielenia Słowa pozostaje w ścisłym związku z ludzką rodziną. Nie tylko z tą jedną, nazaretańską, ale w jakiś sposób z każdą rodziną, podobnie jak Sobór Watykański II mówi, że Syn Boży przez swoje Wcielenie «zjednoczył się jakoś z każdym człowiekiem». Kościół, idąc za Chrystusem, który «przyszedł» na świat, «aby służyć» (Mt 20,28), uważa służbę rodzinie za jedno ze swych najistotniejszych zadań – i w tym znaczeniu zarówno człowiek, jak i rodzina są «drogą Kościoła» (LR 2).

Człowieczeństwo – największa wartość ludzkiego bytu realizuje się pośród innych ludzi, najlepiej kształtuje się w rodzinie, w środowisku miłości i życia. Małżeństwo i rodzina są pierwszym powołaniem, inne powołania biorą swój początek właśnie w rodzinie. Bycie mężczyzną, czy kobietą, nie determinuje wyboru życia małżeńskiego jako obowiązku, można wybrać inne powołania, ale zawsze z pozycji służby dla innych. Wtedy miłość osobista jednostkowa, doskonalą się w miłości społecznej.

6. WARTOŚĆ PŁCI W BUDOWANIU WSPÓLNOTY MIŁOŚCI I ŻYCIA

6.1. Godność pożycia seksualnego

Pożycie seksualne małżonków posiada, jak każdy czyn ludzki, właściwą sobie godność, a w tej godności ma określone przeznaczenie i cel. Nie ulega wątpliwości, że są to czyny godne, zasługujące, wyrażające całego człowieka, jest to mowa ciała wyrażająca miłość. Pożycie seksualne małżonków jest znakiem miłości i zawiera przesłanie prokreacyjne. Spodobało się Bogu Stworzycielowi, tak związać człowieka z naturą biologicznego przekazywania życia, że nadał człowiekowi odpowiednią płć i na jej podstawie związał wszystkie rodziny pomiędzy sobą, a cała ludzkość stała się nieustannie rozrastającą się rodziną.

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Mówiąc o płodności biologicznej rodziców, mamy także w świadomości szeroki zakres tego pojęcia. Rodzice nie są tylko płodni fizycznie, są oni płodni także duchowo, mają przekazać narodzonym dzieciom wychowanie, wykształcenie, a przede wszystkim przekazać i praktycznie ukazać podstawowe wartości moralne. Jan Paweł II nauczał w adhortacji *Familiaris consortio*:

Płodność miłości małżeńskiej nie zacieśnia się wszakże tylko do fizycznego rodzenia dzieci, choćby nawet była pojmowana w swym specyficznym ludzkim wymiarze: poszerza się i ubogaca wszelkimi owocami życia moralnego, duchowego i nadprzyrodzonego, jakie ojciec i matka z racji swego powołania winni przekazać w darze dzieciom, a poprzez dzieci, Kościołowi i światu (FC 28).

6.2. Sakramentalność miłości mężczyzny i kobiety

Sakramentalny związek ochrzczonych, mężczyzny i kobiety jest znakiem miłości ludzkiej i Bożej zarazem. Jest znakiem miłości Chrystusa do Kościoła, świadczy o obecności Boga w życiu małżeńskim i rodzinnym. Małżeństwo i rodzina staje się drogą uświęcenia dla wszystkich jej członków. Wszyscy otrzymują łaskę sakramentalną, czyli obecność Boga w każdym momencie ich życia. Tak więc, doczesność małżeńska i rodzinna nabiera nowej perspektywy, a wszystkie doświadczenia życiowe, radości i smutki, szczęście i ból, służba i oddanie się dla współmałżonka i dzieci, nabierają wartości zbawczych, są drogą uświęcającą. Jan Paweł II naucza:

Małżeństwo ochrzczonych staje się w ten sposób rzeczywistym znakiem Nowego i Wiecznego Przymierza, zawartego we krwi Chrystusa. Duch, którego Pan użycza, daje nowe serce i uzdalnia mężczyznę i kobietę do miłowania się tak, jak Chrystus nas umiłował. Miłość małżeńska osiąga tę pełnię, której jest wewnętrznie podporządkowana, ową „caritas” małżeńską, będącą właściwym i szczególnym sposobem, w jaki małżonkowie uczestniczą i są powołani do przeżywania samej miłości Chrystusa, ofiarującego się na Krzyżu²⁷.

²⁷ Jan Paweł II, adh. *Familiaris consortio*, 13.

6.3. Wartość i godność rodziny. Mój związek z rodziną

Wartość rodziny należy dostrzegać z punktu widzenia wychowania-dziecka, które rozpoznaje swoje najbliższe środowisko, akceptuje je i w nim się realizuje poprzez każde etapy życia dziecięcego, a nawet z radością i cziłą wspomina czas przeżyty w środowisku miłości rodziców i rodzeństwa.

To w rodzinie następuje rozpoznanie podstawowego powołania człowieka do miłości i do przenoszenia życia, w następujące po sobie pokolenia. Jan Paweł II zachęca do postawy miłości wobec własnych rodzin. Trzeba je cenić, szanować, rozwijać i popierać. W takich słowach do rodzin zwracał się papież:

Do was, małżonkowie, do was, ojcowie i matki rodzin; do was, chłopcy i dziewczęta, którzy jesteście przyszłością i nadzieją Kościoła i świata, i będziecie dynamicznym zaczątkiem rodziny w nadchodzącym trzecim tysiącleciu²⁸.

Jan Paweł II myślał o Narodzie polskim i wszystkich innych narodach, i przepowiadał im przyszłość, o tyle odpowiedzialną i rozwojową, o ile młodzi ludzie potrafią dowartościować podstawowe prawa natury i kultury życia małżeńskiego i rodzinnego.

W analizie ogólnej spraw rodziny skupiamy się na zagadnieniach typu socjologicznego, politycznego i gospodarczego. Cywilizacja śmierci doszła do takiej skrajnej oceny wartości życia ludzkiego, że zaczęła wyliczać materialne koszty pielęgnacji, wychowania i wykształcenia każdego dziecka. W takim wyliczeniu czysto ekonomicznym zatracona zostaje najważniejsza wartość – bezcenna – wartość życia. Nowe życie przychodzi na świat z miłości, a nie z rachunków ekonomicznych. Tymczasem, tylko w oparciu o akceptujące się rodziny - pełne miłości i wzajemnej służby – można widzieć przyszłość narodów w nieustannym trwaniu i rozwoju.

Jan Paweł II zachęcał rodziny, aby one same analizowały i przyglądały się własnemu życiu rodzinnemu. W takich indywidualnych postawach można odkrywać rzeczywiste wartości i godność każdej

²⁸ Jan Paweł II, adh. *Familiaris consortio*, 86.

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

wspólnoty rodzinnej²⁹. W środowisku rodziny można budować ciągle nowe wartości, można odkrywać niepowtarzalne zdolności i talenty. Bóg w swojej doskonałości i miłości dzieli się z człowiekiem oryginalnymi i niepowtarzalnymi zdolnościami, natchnieniami, umiejętnościami, które mają prowadzić do rozwoju duchowego człowieka, aby on sam i w rodzinie, stawał się coraz doskonalszy.

²⁹ Por. także Jan Paweł II, List z okazji 700-lecia Sanktuarium Świętego Domu w Loreto; Tenże, FC 17; 1 Kor 13,1-8; KKK 1648.

7. PODSUMOWANIE

Teologia Kościoła katolickiego, w tym *Teologia ciała*, w oparciu o Pismo Święte i Tradycję stara się przekazywać prawdę o życiu tak w kategoriach filozoficznych, jak i w kategoriach wiary. Miłość ludzka przedstawia się jako wzajemny dar kobiety i mężczyzny, który realizuje się na przestrzeni życia, daje życie, troszczy się o nie i je wychowuje. Miłość małżeńska jest ukierunkowana na wzajemną życzliwość i płodność, jest dobra i twórcza, stwarza bowiem wspólnotę o wymiarze doczesnym, a przez wiarę, uświęca się i prowadzi do wymiaru wiecznego.

8. BIBLIOGRAFIA

Nauczanie papieskie

Benedykt XVI, *Deus Caritas est* (25.12.2015).

Jan Paweł II, enc. *Redemptor hominis* (4.03.1979).

Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, wyd. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1980.

Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”. O Jana Pawła II teologii ciała*, wyd. RW KUL, Lublin 1981.

Jan Paweł II, adh. *Familiaris consortio* (22.11.1981).

Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, wyd. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1986.

Jan Paweł II, *Stworzenie jako podstawowy i pierwotny dar*, w: Nauczanie papieskie, red. E. Weron, A. Jaroch, t. 3, cz. 1, 1980, wyd. Pallottinum, Poznań-Warszawa 1986.

Jan Paweł II, List do rodzin (2.02.1994).

Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*. Chrystus odwołuje się do zmartwychwstania. O Jana Pawła II teologii ciała, wyd. KUL, Lublin 2001.

Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, wyd. KUL, Lublin 2008.

Literatura przedmiotu

- Anderson C., Granados J., *Wezwani do miłości. Wprowadzenie do teologii ciała Jana Pawła II*, Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2011.
- Dusza i ciało. Szkice o ludzkiej cielesności*, red. Z. Struzik, wyd. IPJPII, Warszawa 2017.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. Pallotinum, Poznań 1992.
- Knotz K., *Obecność Boga w akcie małżeńskim w świetle teologii ciała Jana Pawła II*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 147, z. 1 (2006), s. 52-60.
- Kopycki P., *Elementarz teologii ciała według Jana Pawła II*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2013.
- Kupczak J., *Dar i komunია. Teologia ciała w ujęciu Jana Pawła II*, wyd. Znak, Kraków 2006.
- Mroczkowski M., *Osoba i cielesność. Moralne aspekty teologii ciała*, wyd. IPJPII, Warszawa 2008.
- Semen Y., *Seksualność według Jana Pawła II*, wyd. Świętego Wojciecha, Poznań 2008.
- Siemion M., *Seks według Jana Pawła II Cię wyzwoli*, Instytut Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II, Kraków 2016.
- Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (z łac. Radość i nadzieja) ogłoszona przez papieża Pawła VI (7.12.1965).
- Struzik Z., *Dziękujemy za wartości. Katechezy na dzień Dziękczynienia według nauczania Jana Pawła II*, wyd. IPJPII, Warszawa 2009.
- Struzik Z., Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 5. *Wartość i godność rodziny w nauczaniu Jana Pawła II*, wyd. IPJPII, Warszawa 2018.
- Struzik Z., Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 8. *Wartość przesłania encykliki Humanae vitae. Nauczania papieskie*, wyd. IPJPII, Warszawa 2018.
- Waldstein M., *Sens ciała. Wokół filozofii seksualności Jana Pawła II*, wyd. Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2012.

TEOLOGIA CIAŁA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność. Studium etyczne*, wyd. TN KUL, Lublin 1960.

Wojtyła K. *Osoba i czyn. Refleksje funkcjonowanie świadomości i jej emocjonalizacja*, „Studia Teologica Varsavinensia”, 6 (1968) nr 1, s. 101-119.

Netografia

Nie lękajcie się, „CentrumJP2”, http://www.centrumjp2.pl/wikijp2/index.php?title=M%C4%99%C5%BCczyzn%C4%85_i_niewia%C4%85_stworzy%C5%82_ich [dostęp: 9.07.2018].

NOWENNA DO OPATRZNOŚCI BOŻEJ

MODLITWA NA KAŻDY DZIEŃ NOWENNY

PIEŚŃ:

Kto się w opiekę odda Panu swemu, a całym sercem szczerze ufa Jemu, śmieie rzec może: Mam obrońcę Boga, nie przyjdzie na mnie żadna straszna trwoga. Ciebie On z łowczych obieży wyzuje i w zaraźliwym powietrzu ratuje: w cieniu swych skrzydeł zachowa cię wiecznie, pod Jego pióry uleżysz bezpiecznie.

Opatrzności Boża, która wszystkim rządzisz i wszystkim kierujesz – wierzę w Ciebie!

Opatrzności Boża, która czuwasz i opiekujesz się każdym stworzeniem – ufam Tobie!

Opatrzności Boża, która jako Matka najtroskliwsza zaspakajasz na każdy dzień wszystkie potrzeby swych dzieci – kocham Cię, uwielbiam Cię, powierzam się Tobie!

Opatrzności Boża czuwaj nad nami!

Tobie Opatrzności Boża powierzamy tę nowennę w intencji...

DZIEŃ 1

Cały świat, w którym żyjemy, poruszamy się i jesteśmy, jest w rękach Boga. To „w Nim żyjemy, poruszamy się i jesteśmy” (Dz 17,28). To nie On żyje w naszym świecie, lecz to my żyjemy w Jego świecie. On nigdy nie wypuszcza nas ze swoich rąk. Nie traci nas sprzed oczu. Nie gubi planów naszego życia. Inaczej nie byłby Bogiem, ani doskonałą Miłością, ani doskonałą Obecnością. Nie byłby Ojcem i Matką. – „Czyż może niewiasta zapomnieć o swym niemowlęciu, ta, która kocha syna swego łona?

A nawet, gdyby ona zapomniała, Ja nie zapomnę o tobie! Oto wyrylem cię na obu dłoniach” (Iz 49, 15-16).

LITANIA DO BOŻEJ OPATRZNOŚCI

Kyrie elejson. Chryste elejson. Kyrie elejson.
Chryste, usłysz nas. Chryste, wysłuchaj nas.
Ojcze z nieba, Boże – zmiłuj się nad nami.
Synu, Odkupicielu świata, Boże – zmiłuj się nad nami.
Duchu Święty, Boże – zmiłuj się nad nami.
Opatrzności Boża, godny celu miłości aniołów i ludzi – zmiłuj się nad nami.
Opatrzności Boża, nadziejo naszego zbawienia,
Opatrzności Boża, pociecho Kościoła pielgrzymującego,
Opatrzności Boża, droga do Nieba,
Opatrzności Boża, wyprowadzająca z wszelkich niebezpieczeństw,
Opatrzności Boża, rozdzielająca łaski,
Opatrzności Boża, nieprzebrany skarbie wszelkiego dobra,
Opatrzności Boża, wspierająca sprawiedliwych,
Opatrzności Boża, nadziejo grzeszników,
Opatrzności Boża, ucieczko nieszczęśliwych,
Opatrzności Boża, pomocy we wszelkiej potrzebie,
Opatrzności Boża, ukojenie serc,
Opatrzności Boża, schronienie udręczonych,
Opatrzności Boża, skuteczny leku na wszelkie strapienia,
Opatrzności Boża, nasycenie zgłodniałych,
Opatrzności Boża, wsparcie ubogich,
Opatrzności Boża, podpora wdów i sierot,
Opatrzności Boża, boski przymiocie godny naszego uwielbienia,
Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, przepuść nam, Jezu.
Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, wysłuchaj nas, Jezu.
Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, zmiłuj się nad nami.

P: Wychwalamy Panie, Twoją świętą Opatrzność.

W: I poddajemy się wszystkim Jej wyrokom.

Módlmy się:

Panie, Ojcze wszechmogący i dobry, który przez swą Opatrzność prowadzisz nas i ochraniasz w każdej chwili naszego życia, naucz nas być zawsze posłusznymi Twojej woli, abyśmy kiedyś mogli wielbić Cię i dzięki Ci składać bez końca zjednoczeni w chwale Twego Królestwa. Przez Chrystusa Pana naszego. Amen.

K : OPATRZNOŚCI BOŻA
W: CZUWAJ NAD NAMI

PIEŚŃ:

1. Szczęśliwy kogo Opatrzność Boska, ma w swej opiece niech się nie troska:
W żadnym przypadku ten nie szkodzi, kogo Opatrzność Boska piastuje.
2. Nie tak miedziany mur jest bezpieczny, ani dyament tak trwało wieczny;
Jak kto przy Bogu łaskawym stoi, żadnych się nieszczęść niechaj nie boi.
3. Niechaj się na mnie i świat oburzy, niechaj me serce w żalach zanurzy;
Gdy tylko spojrzysz niebieskie oko, wyjdę z tej toni pewnie wysoko.

DZIEŃ 2

Bóg, który nas stworzył własnymi rękami, nie zakończył swojego dzieła w pierwszej chwili stwarzania. Stwarza nas nieustannie. Nieustannie kształtuje nas na swój obraz i podobieństwo. Więcej – nie chce tego czynić bez naszej woli i bez naszej współpracy. Opatrzność wyraża się w tym, że czuwa nad naszą drogą, prowadzącą do pełni szczęścia, do spełnienia się każdego z nas.

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 3

„Nasz Bóg jest w niebie; czyni wszystko, co zechce” (Ps 115,3), to jednak pozostawia nas istotami całkowicie wolnymi. Więcej, daje nam możliwość uczestnictwa w swojej Opatrzności. Chce, abyśmy czynili sobie ziemię poddaną. Chce, abyśmy się stali Jego pomocnikami (por. 1 Kor 3,9). Ilekroć podejmujemy to pragnienie Opatrzności Bożej, nasze życie staje się opatrnościowe, nawet wtedy, gdy prowadzi przez doświadczenia. Ilekroć natomiast żyjemy własnym życiem, rozmiwiamy się z Bogiem – tylekroć nasze życie zanika, staje się życiem „nieopatrznym”. Przypomina nam o tym święty Paweł: „Albowiem to Bóg jest w was sprawcą i chcenia, i działania zgodnie z Jego wolą” (Flp 2,13).

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 4

Od naszej wiary i zaufania zależeć będzie nasze powierzenie się, lub nie, Opatrzności Bożej. Bóg w swej Opatrzności zawsze pozostanie wierny. Takie zaufanie staje się prawdziwą próbą, gdy naprzeciw naszej wiary w Opatrzność Bożą stanie pokusa zgorszenia z powodu szalejącego zła. W takich momentach bardzo potrzebujemy duchowego wsparcia i obecności innych, którzy wierzą, którzy mają nadal siłę powtarzać z wiarą: „Wszystko w rękach Boga”. „Wierzymy mocno, że Bóg jest Władcą świata i historii. Drogi Jego Opatrzności są dla nas często nieznane. Dopiero u kresu, gdy skończy się nasze poznanie częściowe, gdy zobaczymy Boga „twarzą w twarz” (1 Kor 13,12), w pełni poznamy drogi, którymi Bóg prowadził swoje stworzenie, nawet przez dramaty zła i grzechu, do odpoczynku ostatecznego Szabatu, ze względu na który stworzył ziemię i niebo” (KKK nr 314).

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 5

Pełnienie woli Ojca łączył Jezus ze swoim powołaniem i posłannictwem (J 17,3). Pełnimy wolę Ojca na wzór Jezusa, gdy żyjemy naszym powołaniem, które jest wolą Boga dla nas. Modląc się pamiętajmy, iż prośba, której motywacja i przedmiot są dobre same w sobie, może nie odpowiadać woli Bożej i nie zostać spełniona. Będzie spełniona tylko wtedy, gdy zgadza się z mądrością i wolą Boga: „Jeżeli Pan zechce”, jak pisze św. Jakub (Jk 4,15). Każda prośba o to, by wzrastać w wierze, nadziei i miłości, lub stawać się świętym w całym postępowaniu (por. 1P 1,15), zawsze będzie wysłuchana, ponieważ, jesteśmy tego pewni, „wolą Bożą jest (nasze) uświęcenie” (1Tes 4,3). Bóg nie może na to nie odpowiedzieć. „Ojciec Twój odda tobie”, On ci to da. Kiedy? To sekret Jego mądrości. Bądźmy jednak tego pewni.

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 6

Pełnimy na co dzień wolę Ojca, gdy używamy naszej woli zgodnie z wolą i zamiarem Ojca. Człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boże. Bóg na początku stworzenia mocą swej woli „rzekł” i stało się. Siłą swej woli wprowadził porządek i harmonię do chaosu stworzenia. Człowiek mocą swojej woli i Bożej łaski powinien wprowadzić porządek i harmonię w chaos i bałagan swego małego świata. Winien usunąć to, co blokuje działanie Opatrzności Bożej.

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 7

Bóg jest Miłością... Uświadamiamy sobie, że jeśli tak jest, to On ma wobec każdego z nas wspaniały plan miłości, wzywa nas do miłości. Na ten Boży plan miłości Maryja odpowiedziała słowami: „Niech mi się stanie”. Maryja powiedziała swoje „TAK” z pragnieniem i radością. Taka powinna być również nasza postawa. Bo замысль Boga – wola Boża, to coś pięknego, dobrego, coś pożytecznego dla nas.

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 8

Wiemy, że Bóg jak dobry Ojciec myśli o nas i troszczy się o każdy nasz dzień. Jest „nasz”, ale doświadczamy jak trudno w chwili cierpienia, choroby, próby, powiedzieć „Ojcze”. Najtrudniej jest przyjąć wolę Bożą w cierpieniu. Trzeba się często wraz z Jezusem krwawo pocić, zmagać wewnętrznie. Światłem i oparciem w takich godzinach jest modlitwa: „Nie moja, ale Twoja wola niech się stanie” (Łk 22, 42).

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 9

W naszym zwykłym życiu doświadczamy różnych opatrnościowych wydarzeń, cierpień i prób, doświadczamy niepowodzeń, które są potrzebne, aby Bóg, który jest Ojcem, jest Miłością, mógł do nas mówić jasno lub lepiej, by Bóg mógł być w nas słuchanym. Ale nie jest tak, że Bóg decyduje o cierpieniu, niepowodzeniu, chcąc tylko nas doświadczyć. Bóg może przyzwolić na wiele doświadczeń, bo widzi dalej, niż sięga nasze, nawet największe doświadczenie.

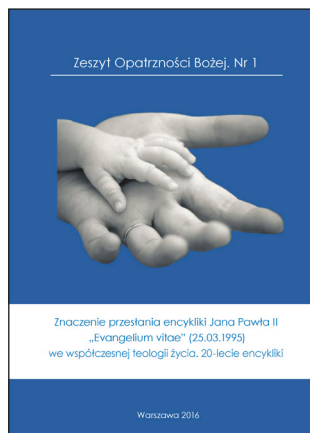
Litania do Bożej Opatrzności

Za zgodą Kurii Metropolitalnej Warszawskiej z dnia 30.03.2016/Nr 704/D/2016.

ZESZYTY WYDANE W SERII

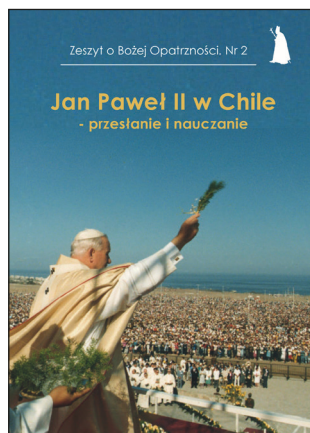
Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 1
**Znaczenie przesłania encykliki Jana Pawła II
„Evangelium vitae” (25.03.1995)
we współczesnej teologii życia. 20-lecie encykliki**
Warszawa 2016

ISBN 978-83-65198-12-9

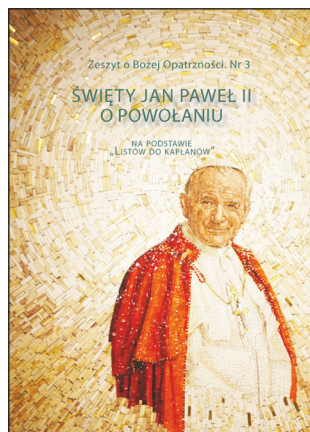
Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 2
Jan Paweł II w Chile - przesłanie i nauczanie
Warszawa 2017

ISBN 978-83-65198-14-3

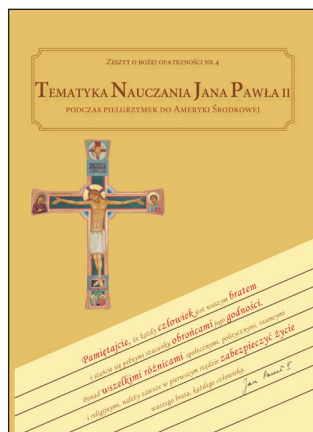
Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 3
**Jan Paweł II o powołaniu na podstawie
„Listów do Kapłanów”**
Warszawa 2017

ISBN 978-83-65198-17-4

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 4
**Tematyka nauczania Jana Pawła II podczas
pielgrzymek do Ameryki Środkowej**
Wydanie I, Warszawa 2017
ISBN 978-83-65198-22-8

Wydanie II, Warszawa 2018
ISBN 978-83-65198-44-0

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 5
**Wartość i godność rodziny w nauczaniu
Jana Pawła II**
Warszawa 2017

ISBN 978-83-65198-24-2

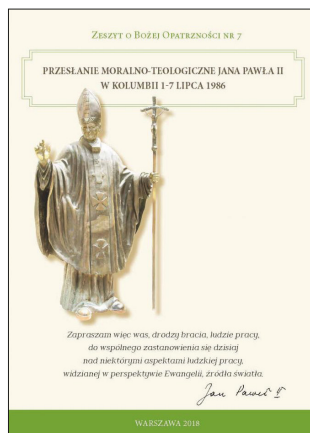
Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 6
**Dzieciństwo Boże w nauczaniu księdza
Kardynała Stefana Wyszyńskiego i Jana Pawła II**
Warszawa 2018

ISBN 978-83-65198-28-0

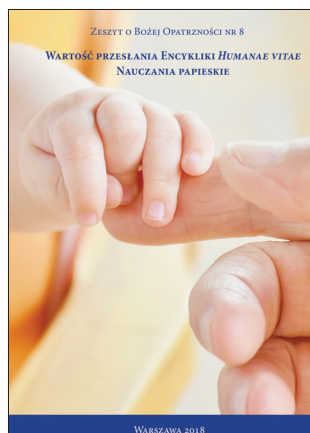
Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 7
**Przesłanie moralno-teologiczne Jana Pawła II
w Kolumbii 1-7 lipca 1986**
Warszawa 2018

ISBN 978-83-65198-36-5

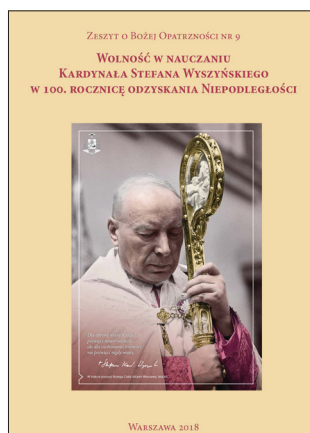
Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 8
**Wartość przesłania Encykliki „Humanae vitae”.
Nauczania papieskie**
Warszawa 2018

ISBN 978-83-65198-38-9

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 9
**Wolność w nauczaniu Kardynała
Stefana Wyszyńskiego w 100. rocznicę
odzyskania Niepodległości**
Warszawa 2018

ISBN 978-83-65198-45-7

INSTYTUT PAPIEŻA JANA PAWŁA II

UL. KS. PRYMASA AUGUSTA HLONDA 1
02-972 WARSZAWA

TEL. 22 213 11 90; FAX 22 213 11 92
WWW.IPJP2.PL, E-MAIL: INSTYTUT@IPJP2.PL

ISBN 978-83-65198-46-4

20. **mazowsze**

